

TA'LIM JARAYONIDA PEDAGOGIK METODLAR VA ULARNI SAMARALI QO'LLASHNING NAZARIY-AMALIY ASOSLARI

Tohtasinova Mashxuraxon Mirzali qizi

Masofaviy ta'lim, psixologiya yo 'nalishi, 1- kurs talabasi

Qo 'qon universiteti Andijon filliali

Telefon: 907740116

Kadirova Gulruhsor Golibjonovna

Pedagogika, psixologiya va jismoniy madaniyat kafedrası o'qituvchisi

Qo 'qon universiteti Andijon fillilali

gulruhsorqodirova0@gmail.com

Annotatsiya: Ta'lim tizimining mukammalligi, avvalo, pedagogik jarayonni ilmiy asosda tashkil etish va amalga oshirish bilan bog'liq. Pedagogik metodlar esa bu jarayonda markaziy o'rin tutadi va ta'lim sifatini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ta'lim jarayonida pedagogik metodlarni nazariy va amaliy asoslarda chuqur o'rganish, ularni ijtimoiy va madaniy kontekstda to'g'ri va samarali qo'llash zarurati ortib bormoqda. Zamonaviy ta'limning asosiy tendensiyalaridan biri sifatida individual hamda ilg'or yondashuvlarga asoslangan o'qitish jarayonini tashkil etish xalqaro amaliyotda ham, milliy ta'lim tizimida ham ustuvor yo'nalish sifatida qaralmoqda.

Kalit so'zlar: ta'lim jarayoni, pedagogik metodlar, samarali qo'llash, nazariy asoslar, amaliy asoslar, innovatsion texnologiyalar, interaktiv o'qitish, dars dizayni, ilg'or tajriba, o'qitish usullari.

Ta'lim metodlari – bu o'quvchilarga ilmiy bilim, malaka va ko'nikmalarni o'rgatish, ularni har tomonlama kamol toptirish uchun pedagog tomonidan qo'llaniladigan uslublar tizimi va faoliyat shakllaridir. O'qitish metodlari har bir fan,

predmet yoki o'quv yo'nalishining mazmuni, o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlari, jamiyat ehtiyojlari bilan chambarchas bog'liq holda tanlanadi va foydalaniladi. Muayyan metodning to'g'ri tanlanishi va undan amaliyotda samarali foydalanilishi, bir tomondan, darsda o'quvchining faolligini oshirsa, boshqa tomondan, yangi bilimlarni puxta o'zlashtirishga imkon beradi. Pedagogik metodlar, ularning turlari, o'ziga xos xususiyatlari, afzallik va kamchiliklarini puxta anglash va ularni amaliyotda yaratib ishlatish pedagogning kasbiy mahoratini ham belgilaydi. Ta'lim jarayonida keng tarqalgan pedagogik metodlarga og'zaki, ko'rgazmali va amaliy metodlar kiradi. Og'zaki metodlar, asosan, so'z orqali bilim berish, ya'ni muloqot, suhbat, hikoya, izohlash kabi uslublarni o'z ichiga oladi. Ko'rgazmali metodlar esa o'quvchilarning bilimni tasavvur etish, kuzatish va olgan bilimni amaliyotda mustahkamlashga imkon beradi. Bunda ko'rgazmali qurollar, tajribalar, modellardan keng foydalaniladi. Amaliy metodlar esa o'quvchilarning faoliyatga bevosita jalb qilinishi, ularning amaliy harakat qilish, muammoli vaziyatlarni mustaqil hal qilish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan.[1]

Pedagogik metodlarning samaradorligini ta'minlash uchun avvalo, ularning asosiy funksiyalarini bilish, to'g'ri tanlash va o'z vaqtida, o'rinli foydalanishni bilish lozim. Bu metodlarning asosiy vazifalari bilimlarni tizimli va bosqichma-bosqich egallashga, olgan bilim, malaka va ko'nikmalarni mustahkamlashga, mustaqil fikrlash va amaliy faoliyat ko'nikmasini rivojlantirishga xizmat qiladi. O'quvchilarning mustaqilligini faollashtirish va ularning shaxsini har tomonlama rivojlantirishda ham pedagogik metodlarning o'rni kattadir. O'qitishda metodlarni tanlash va ularni samarali qo'llashda quyidagi muhim mezonlar va omillarni e'tiborga olish kerak: o'quvchilarning yosh xususiyatlari, intellektual salohiyati, mustaqil fikrlash darajasi, o'quv fanining mazmuni va qiyinlik darajasi, mavjud texnik vositalar, ta'lim muhiti va manbalar. Har bir o'qituvchi bu omillarni chuqur o'rganib, o'z tajribasiga asoslanib, eng maqsadga muvofiq usullar majmuasini tanlaydi. Zero, ta'lim sifati va samaradorligi, birinchi navbatda, yondashuvlarning

to'g'ri tanlanishi va moslashtirilishiga bog'liq. O'qitish jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyaning ahamiyati ortib bormoqda. Yangicha interfaol metodlar, informatizatsiya, masofaviy va onlayn ta'lim imkoniyatlari paydo bo'lmoqda. Bunday sharoitda an'anaviy metodlarni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan integratsiya qilish dolzarb ahamiyat kasb etadi. Interfaol metodlarda o'quvchi faolligiga, shaxsiy izlanishga va amaliy masalalarni hal qilishga keng imkoniyatlar berilishi asosiy tamoyil bo'lib qolmoqda. Moliyaviy, zamonaviy texnik vositalarni keng joriy etish, o'qituvchining ijodiy qobiliyatiga tayanish imkoniyatlari ham pedagogik metodlarning samaradorligini yanada oshirishga xizmat qilmoqda.[2]

Pedagogik metodlar va ularni qo'llash strategiyasini shakllantirishda ilmiy-nazariy yondashuvlar, tajribadan kelib chiqqan tahlillar, psixologik va tarbiyaviy tamoyillarga tayangan holda, har bir pedagog butun dars jarayonining samaradorligini ta'minlovchi eng maqbul usullar majmuasini tanlashga intiladi. O'quvchining har tomonlama rivojlanishiga, mustaqil fikrlashiga, ijtimoiy va kasbiy faoliyatga tayyorligiga erishishda faollashtiruvchi, rivojlantiruvchi, motivatsion metodlardan unumli foydalanish lozim. Bu yerda differentsial yondashuv, o'zlashtirish bosqichlari va integrativ yondashuv muhimi bilan ajralib turadi. Ta'lim jarayonida metodlarni tanlash jarayonining o'ziga xosligi shundaki, har bir o'qituvchi o'z uslubini shakllantiradi va doimiy ravishda yangilab boradi. Bu esa pedagogik jarayonning turli sharoit va muammolarini yechishda ilg'or yondashuvlarni sinab ko'rishni, tajribalarni umumlashtirishni va oxir-oqibat zamonaviy ta'lim talablariga mos innovatsion usullarni joriy etishni taqozo qiladi. Har bir pedagog oldiga katta mas'uliyat yuklanadi — nafaqat bilim berish, balki o'quvchida zamonaviy bilimlarni o'zlashtirishga, mustaqil ishlashga, ijodiy yondashuvga, jamiyatda o'z o'rniga ega bo'lish maqsadlariga erishishni shakllantirish talab qilinadi. Bunda esa muayyan shart-sharoitlar, fan sohasining xususiyatlariga mos, o'quvchilarning ehtiyoj va qobiliyatlariga muvofiq pedagogik metodlarni tanlash hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.[3]

Pedagogik metodlarni tanlash va ularni samarali qo'llash nazariyasi va amaliyotida eng dolzarb muammolardan biri — dars mazmuniga muvofiqlik va individual yondashuvni ta'minlashdir. Shu asosda o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan pedagogikaning zamonaviy konsepsiyalari ham shakllanib bormoqda. Bugungi kunda davlat ta'lim standartlari, milliy o'quv dasturlari va jahon tajribalaridan o'rin olgan ilg'or metodik yondashuvlar keng tatbiq etilmoqda. Ta'lim jarayonini optimallashtirish, innovatsion texnologiyalarni keng joriy qilish, zamonaviy ta'lim vositalari bilan boyitish, o'qituvchilarning kasbiy malakasi va pedagogik mahoratini uzluksiz oshirib borishni ta'minlashga alohida e'tibor qaratilmoqda. Pedagogik metodlar tizimini takomillashtirish uchun doimiy izlanish, yangi metodik materiallar, xorijiy tajribalarni o'rganish, muntazam ravishda malaka oshirish, seminar va treninqlarda ishtirok etish ham zarur. Har bir pedagog metodlar va uslublar sohasida doim yanilikka, ijodkorlikka intilishi, o'quvchilarning ehtiyojlarini qondirish va dars samaradorligini oshirish uchun bor imkoniyatni ishga solishi zarur. Ta'lim samaradorligi faqatgina dastur asoslari bilan cheklanmasdan, balki ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tashkil etilgan, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida doimiy muloqot, o'zaro yordam, motivatsiya va hamkorlik yo'lga qo'yilgan virtuell va real muhitlarda namoyon bo'ladi.[4]

Ta'lim jarayonida metodlarning samarali qo'llanilishi pedagogik faoliyatga zamonaviy yondashuvlarni tatbiq etishni talab etadi. Darsda faollik, har bir o'quvchining mustaqil fikrlashi va o'z imkoniyatlarini to'liq namoyon qilishi uchun ilg'or, innovatsion va interfaol metodikalar qo'llaniladi. Bu usullarning asosi shundaki, o'quvchi dars mazmunini faqat eslab qolish yoki me'yoriy tarzda takrorlash bilan cheklanib qolmay, balki bilimlarni faol izlanish, to'plangan ma'lumotlarni tahlil qilish va ulardan samarali foydalanishni o'rganadi. Interfaol darslarda o'quvchilar bilimlarni mustaqil qidirish, yangi bilimlarni egallash, jamoada ishlash, liderlik va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishga intiladi. Milliy va xorijiy ta'lim tajribasida ko'plab ilg'or pedagogik metodlar tizimi

amaliyotga keng joriy qilinmoqda. Bular orasida loyihaviy ta'lim, muammoli o'qitish, amaliy mashg'ulotlar, mukammal muhokama va tahlil, amaliy laboratoriya ishlari, darslik va o'quv manbalaridan mustaqil foydalanishga asoslangan faoliyatlarni ajratib ko'rsatish mumkin. Bularning barchasi bilimlarni chuqur o'zlashtirish, o'quvchining shaxsiy va kasbiy rivojiga xizmat qiluvchi muhim pedagogik metodlardir. Zamonaviy pedagogik metodlarning samarali qo'llanishi, o'qituvchilar faoliyatining chuqur ilmiy-nazariy asoslanganligi, o'quvchilar faolligini oshirish, ularning mustaqil fikr va qarorlar qabul qilish qobiliyatini rivojlantirish, ijtimoiy va kasbiy jihatdan yetuk shaxslarning kamol topishiga xizmat qiladi. Ta'lim jarayonining zamon talablariga javob beradigan, ta'lim mazmuni va metodikasi yangilanishi bugun uzluksiz taraqqiyotning muhim omillaridan biri hisoblanadi.[5]

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, ta'lim jarayonida pedagogik metodlarni to'g'ri tanlash va samarali qo'llash zamonaviy o'qituvchidan chuqur bilim, tajriba va ijodiy yondashuvni talab qiladi. Ilg'or pedagogik metodlardan oqilona foydalanish o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini mustahkamlash, ularning tanqidiy va ijodiy fikrlashini rivojlantirish, o'z-o'zini boshqarishga, mustaqil qaror qabul qilishga tayyor bo'lgan shaxslarni tarbiyalashga xizmat qiladi. Har bir pedagog metodlarning nazariy asoslarini yaxshi bilishi, ularni amaliyotda to'g'ri va muvaffaqiyatli qo'llay olishi uchun doimiy o'qib-o'rganishi, yangiliklarga ochiq bo'lishi, tajribani boyitib borishi shart. Faqat shundagina zamonaviy ta'lim sifati, natijadorligi va zamonaviy jamiyat ehtiyojlariga mos ravishda taraqqiy etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Husanboyeva, Q., Niyozmetova, R. (2020). "Adabiyot o'qitish metodikasi." Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.

2. Jurayev, B.T. (2022). “Pedagogik va psixologik fanlarni o‘qitish metodikasi.” Buxoro: Buxoro davlat universiteti nashriyoti.
3. Kambarova, S. (2022). “O‘zbek adabiyotini o‘qitish metodikasi.” Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti.
4. Maxmudov, N., Sidikov, A. (2019). “Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat.” Toshkent: Noshir.
5. Mirziyoeva, D.X. (2017). “Zamonaviy dars va undan samarali foydalanish usullari.” Toshkent: O‘qituvchi.
6. Mirzaahmedov, I., Sayfullaeva, N. (2021). “Ta’lim tizimida innovatsion texnologiyalar.” Toshkent: Yangi asr avlodi.
7. Shodiyeva, N. (2021). “Ta’lim jarayonida interaktiv darslarni qo‘llash.” Toshkent: TDPU.
8. Umarova, S. (2018). “O‘qitishning zamonaviy metodlari va ularni amalda qo‘llash.” Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti.